

У спеціалізовану вчену раду ДФ 35.051.100
Львівського національного університету
імені Івана Франка
м. Львів, вул. Університетська, 1

ВІДГУК

офіційного опонента

**доктора юридичних наук, доцента Ковбаса Ігоря Васильовича на
дисертаційне дослідження Юрєвича Юрія Олександровича на тему:
«Адміністративне судочинство в Польщі: становлення та розвиток»,
подане на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за
спеціальністю 081 Право**

Відгук підготовлений на основі аналізу дисертаційного дослідження та опублікованих за темою дисертації праць здобувача.

1. Актуальність дисертаційного дослідження обумовлена необхідністю створення в Україні механізму ефективного функціонування системи адміністративного судочинства через запозичення іноземного досвіду щодо становлення та розвитку адміністративної юстиції. Активна трансформація суспільства вимагає від наукової спільноти пошуку нового бачення в організації діяльності органів публічної влади. У даному контексті проблема забезпечення прав і свобод людини у сфері публічного врядування є завжди актуальною для будь-якої демократичної держави. Наявність незалежного адміністративного судочинства цілком слушно відносять до визначальних чинників розбудови правової держави, адже воно є гарантією належного функціонування державної влади і засобом запобігання некомпетентності та зловживанням з боку органів і посадових осіб публічної адміністрації. Важливість і соціальна гострота проблем розвитку сучасного адміністративного судочинства викликає необхідність пошуків шляхів вдосконалення адміністративно-правового законодавства, а також модернізації форм і методів адміністративно-правового регулювання відносин в умовах формування сучасної правової держави. Зважаючи на це, одним з важливих факторів у розбудові ефективної демократично-правової держави є неупереджене та ґрунтовне вивчення історичного досвіду, як життєво необхідне для розуміння сучасних проблем судової системи України. Особливо актуальним є дисертаційне дослідження Юрєвича Ю.О., зміст котрого виражається в об'єктивному неупередженому розкритті причин, передумов та особливостей формування системи адміністративного судочинства відродженої Польщі. Урахування позитивного та негативного історико-правового досвіду

може стати корисним при реформування як адміністративного суду зокрема, так судової системи загалом. На теперішній час комплексне усвідомлення досвіду формування діяльності судової системи Польщі зокрема дає підстави для розуміння проблем реформування сучасної українського судочинства за європейським взірцем. Тому викладене вище положення та висновки дисертаційному дослідженні Юревича Ю.О. вказують на обґрунтованість актуальності вказаної монографічної праці та не викликають сумніву. Ціла низка результатів і висновків, які з них були отримані вперше і мають високий ступінь наукової новизни Також не менш важливим фактором, щодо актуальності, виступає зв'язок дисертаційної роботи з науковим дослідженням проблематики, кафедрою адміністративного та фінансового права юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка, «Адаптація адміністративного та фінансового законодавства України до права Європейського Союзу», державна реєстрація № 01194002407.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Дисертаційна робота Юревича Ю.О. є достатньо збалансованою науковою працею, в якій наукові положення і висновки є об'єктивними, належно обґрунтованими та послідовними й базуються на ґрунтовному аналізі наукового доробку українських, польських та інших дослідників тогочасного періоду та теперішніх науковців. Для досягнення поставленої мети щодо комплексного аналізу процесу становлення та подальшої діяльності адміністративної юстиції Польщі автором передбачено виконання низки завдань, зокрема проведення аналізу джерельної бази дослідження, наукової розробки проблеми та узагальнити її історіографічні здобутки; виявлення історичних коренів польської системи адміністративної юстиції зокрема суб'єктів адміністративного судочинства та первинних форм вирішення публічно-правових спорів у період Речі Посполитої; охарактеризування щодо становлення іноземних моделей адміністративного судочинства на польських землях у ХІХ ст.; розкриття причин, передумов й особливостей формування системи адміністративного судочинства відродженої Польщі; дослідження правових засад організації, структури, та діяльності Найвищого адміністративного трибуналу Республіки Польща 1922-1939 рр.; правовий аналіз порядку розгляду та вирішення адміністративних справ у міжвоєнній Польщі; пояснення проблем та перешкод відновлення адміністративного судочинства в Польській Народній Республіці; охарактеризування щодо утворення та діяльність Головного адміністративного суду Польщі; запропонування шляхів вдосконалення чинного законодавства України про адміністративне судочинство з урахуванням проаналізованого польського досвіду. Методологічним підґрунтям дисертаційного дослідження стали принципи наукового пізнання об'єктивності,

детермінізму, історизму та плюралізму. Під час дослідження використовувалися різноманітні філософські, загальнонаукові та спеціально-наукові методи. Отримані результати наукового дослідження характеризуються високим рівнем достовірності, опираючись на використаний широкий спектр історіографії та джерельної бази, втор підняв актуальні проблеми щодо діяльності правових основ організації та діяльності адміністративної юстиції Польщі до 2003 року, а також надав низку пропозицій для використання досвіду його функціонування у реформуванні сучасної української судової системи. Аналіз дисертаційної роботи, опублікованих праць та анотації Юрєвича Ю.О. дає підстави зробити висновок про обґрунтованість та глибоке опрацювання теми дослідження.

3. Наукова новизна наукових положень, висновків і рекомендацій. Дисертація Юрєвича Юрія Олександровича є першим монографічним дослідженням, у якому за допомогою системного використання методів пізнання та опираючись на новітні досягнення науки історії держави і права здійснено комплексний аналіз процесу становлення та подальшої діяльності адміністративної юстиції Польщі до 2003 року. Сформульовані та аргументовані автором результати дисертаційного дослідження є важливим в теоретичному й практичному аспектах та містять в собі низку позицій наукової новизни, зокрема, доведено становлення та функціонування судів соціального забезпечення як спеціалізованих органів адміністративного судочинства Польщі у 1946-1974 рр. Суди соціального забезпечення були єдиним правовим інститутом, який було передбачено законом міжвоєнного періоду, а реалізовано після Другої світової війни. Позитивної оцінки заслуговують твердження автора, щодо правового статусу суддів на різних етапах історичного розвитку адміністративної юстиції Польщі, що було запорукою дієвості адміністративного судочинства впродовж історії був якісний відбір суддівського корпусу попри порівняно невисокі вимоги для зайняття відповідних посад. Важливим є обґрунтування положення щодо виокремлення стадій розгляду скарг Найвищим адміністративним трибуналом Республіки Польща у 1922-1939 рр. Доцільність такої процесуальної конструкції підтверджується насамперед тим що більшість адміністративних скарг визнавались Найвищим адміністративним трибуналом непридатними для вирішення та залишилися без розгляду за результатами вступного провадження. Дисертаційне дослідження містить низку й інших цікавих та аргументованих висновків та пропозицій. Загалом ступінь наукової новизни дисертаційного дослідження, обґрунтованість наведених у ньому положень, висновків та рекомендацій відповідає вимогам до наукових досліджень на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право».

4. Зміст та оформлення дисертації. Зважаючи на досягнення мети та виконання поставлених завдань дисертаційного дослідження, здобувачем обрано оптимальну та логічно сформовану структуру наукової роботи, відповідно об'єднавши матеріал у вступ, чотири розділи, висновків, списку використаних джерел та додатку. У першому розділі «Історіографія, джерельна база та методологія дослідження» автором на високому загальнотеоретичному рівні вивчено історіографічний матеріал та опрацьовано джерельну базу дослідження, що дає змогу з'ясувати особливості розробки зазначеної проблематики. Здійснюючи науковий пошук, дисертант провів аналіз праць вітчизняних та зарубіжних авторів з проблематики функціонування адміністративного судівництва Польщі до 2003 року та поділив умовно історіографію дослідження на польську та українську. Оригінальним є авторський підхід до уніфікації й класифікації джерельної база дослідження, зокрема вченим виокремлено такі групи джерел, як нормативно-правові акти та законопроекти, які пропонувались щодо вдосконалення адміністративного судочинства Польщі; рішень відповідних органів адміністративної юстиції; монографічні праці польських та українських науковців; архівні матеріали; комплекс опублікованих різнопланових історико-правових документів, довідкові та енциклопедичні видання, що дало змогу більш об'єктивно розкрити сутність становлення та адміністративного судочинства Польщі до 2003 року. Безперечною позитивною рисою є аналіз понятійно-категоріального апарату дисертаційного дослідження. З метою теоретичного осмислення історико-правових явищ, за темою дисертаційної роботи, автором розкрито поступову еволюцію адміністративного судівництва Польщі від первинних форм вирішення публічно-правових спорів XVII ст. до сучасної моделі адміністративної юстиції. У другому розділі «Причини та передумови формування адміністративного судівництва на польських землях» виконання поставлених завдань зосереджене на дослідженні історичних коренів польської моделі адміністративного судівництва. Автор стверджує, що вона формувалася впродовж кількох століть на ґрунті первинних форм судового контролю часів Речі Посполитої, наповнювалася впливами французьких, австрійських та пруських взірців адміністративної юстиції та, як наслідок, була підготовлена до остаточного становлення та дієвого функціонування у період між двома світовими війнами. У третьому розділі «Адміністративне судівництво в Республіці Польща: система та функціонування (1918-1939)» констатовано, що великий обсяг нормотворчих, організаційних, процедурних і кадрових робіт здійснила у міжвоєнний період Польська держава задля створення ефективної системи адміністративної юстиції. В її правовому регулюванні особливо відчутними були австрійські та пруські впливи.

З'ясовано, що генезу польського адміністративного судівництва, яка тривала до 20-х рр. ХХ ст. варто охарактеризувати як нерівномірну, адже в окремих випадках характеризувалася динамічністю, а інколи консерватизмом. При цьому поділ Речі Посполитої спочатку став чинником, який уповільнив формування польської адміністративної юстиції, перервавши розвиток національних правових інститутів.

Доведено, що у другій половині ХІХ ст. еволюція порядку вирішення публічно-правових спорів на польських землях істотно прискорилася завдяки становленню відповідних механізмів у Пруссії та Австро-Угорщини.

Наголошено, що відбувся дисонанс із польськими землями, які перебували в складі Російської імперії, яка не створила адміністративного судівництва. В третьому розділі «Адміністративне судівництво в Республіці Польща: система та функціонування (1918-1939)», констатовано, що неуніфікованість системи адміністративного судочинства була зумовлена відмінностями традицій цього правового інституту в різних частинах Польської держави та перехідним етапом у формуванні цілісної системи судової влади.

Доведено, що Найвищий адміністративний трибунал став ядром системи адміністративної юстиції Республіки Польща, адже він розглядав найбільший обсяг адміністративних справ, а також до 1935 р. був єдиним органом адміністративного судочинства для колишніх територій Австро-Угорщини та Російської імперії. Структура Найвищого адміністративного трибуналу не була чітко зафіксована у профільному законі, тому змінювалася залежно від поточних потреб. Відповідно до міжвоєнного законодавства Польщі компетенція Найвищого адміністративного трибуналу визначалася у загальній формулі з передбаченням переліку справ, які до неї не належали. Правовий статус суддів Найвищого адміністративного трибуналу в цілому відповідав статусу суддів інших судів (найбільш близьким був статус Верховного суду тогочасної Польщі), однак доповнювався і конкретизувався у спеціальному законодавстві – насамперед законі 1922 р. та розпорядженні Президента 1932 р.

Наголошено, що під час утворення трибуналу постала нестача кадрів, яка була відчутною у всій судовій системі. Порядок розгляду адміністративних справ у Найвищому адміністративному трибуналі не був надміру складним, тривалим чи бюрократизованим. Його повноваження були касаційними, а тому не було можливості винести рішення, що діяло би напряду замість адміністративного акту, який оспорювався. Автором зазначено, що окрім Найвищого адміністративного трибуналу, в системі адміністративної юстиції міжвоєнної Польщі функціонували Адміністративний суд у справах осіб з інвалідністю і органи адміністративного судочинства колишніх німецьких територій. З позитивної точки дослідником відзначено діяльність

Адміністративного суду у справах осіб з інвалідністю, який мав на меті розвантажити Найвищий адміністративний трибунал з численних справ про соціальне забезпечення військових і воєнних інвалідів. Він мав тимчасовий характер і перебував у нерозривному організаційно-функціональному зв'язку з Найвищим адміністративним трибуналом. У четвертому розділі «Проблеми розвитку та форми здійснення адміністративного судочинства Польщі у 1945-2003 рр.» дисертантом розкрито особливості створення Головного адміністративного суду в 1980 р. період Польської Народної Республіки. Автором влучно зазначено, що даний період характеризується регресом історичного розвитку адміністративного судівництва у порівнянні з міжвоєнним етапом історії польського права.

Доведено, що відновленням демократичного ладу Польщі (1989 р.) значення Головного адміністративного суду в державному апараті істотно зросло. Зокрема розширювалася компетенція суду, а в 1995 р. на підставі профільного закону відбулася реформа. Реформування продовжилося у та відповідності до вимог Конституції 1997 р. про необхідність не менш як двох інстанцій у судовому провадженні. Нижчі інстанції адміністративної юстиції розпочали функціонування на початку 2004 р., а отже розпочався новий етап еволюції адміністративної юстиції Польщі. В цілому аналіз розділів дисертації та висновків до них, а також дослідження загалом дає підстави стверджувати, що мета і завдання в основному реалізовані.

5. Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях. Повнота викладення наукових результатів дисертації підтверджується тим, що основні результати дисертації, висновки та пропозиції знайшли відображення в 3 статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України, а також у 7 тезах доповідей і повідомлень на науково-практичних конференціях. У наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації, наукові положення дисертації викладені в належному обсязі.

6. Теоретична та практична значимість результатів дисертаційного дослідження Теоретична цінність дисертаційного дослідження Юрєвича Ю.О. «Адміністративне судочинство в Польщі: становлення та розвиток» полягає в тому, що зазначена наукова праця є однією з перших спроб, на підставі вивчення архівного матеріалу, аналізу сучасних наукових надбань вітчизняних, так зарубіжних учених з'ясувати особливості становлення та розвитку адміністративного судочинства в Польщі. За результатами дослідження було сформульовано низку наукових положень і висновків, запропонованих особисто здобувачем. Практична значущість наукових результатів полягає в тому, що вони можуть бути використані: - для подальшої розробки проблемних питань історії формування та розвитку судової системи України; - під час розробки змін

і доповнень до нормативно-правових актів щодо функціонування судових органів України; - тези, положення, висновки, пропозиції, зроблені в дисертації, можуть бути використані в ході наукових конференцій та диспутів, під час вивчення таких наукових дисциплін, як «Історія держави і права України», «Історія держави і права Зарубіжних країн», «Історія політичних і правових учень», «Теорія держави і права», «Судові та правоохоронні органи України», «Юридична деонтологія» у вищих юридичних закладах освіти, при підготовці лекційних та семінарських занять, у науково-дослідній роботі здобувачів вищої освіти в процесі підготовки робочих програм та планів, підручників, навчальної та прикладної літератури.

7. Відповідність дисертації встановленим вимогам. Структура роботи є логічною, дозволяє досягти визначеної мети та вирішити поставлені дослідником завдання. Використані в дисертації ідеї, положення та гіпотези інших авторів мають посилання та й використані винятково для підкріплення ідей дисертанта. Робота виконана грамотно, дотримуючись наукового стилю, а її зміст викладено в чіткій логічній послідовності. Зміст анотації дисертації є ідентичним до змісту дисертації. Анотація достатньою мірою висвітлює основні наукові та практичні положення дисертаційної роботи. Теоретичні і практичні результати дослідження характеризуються єдністю змісту, відображають високий рівень розуміння дисертантом досліджуваних наукових проблем, базуються на достатній джерельній базі, що свідчить про значний особистий вклад ученої в розвиток науки теорії та історії держави і права. Текстових запозичень без посилання на джерела та інших порушень академічної доброчесності не виявлено.

8. Зауваження та дискусійні положення. Загалом, відзначаючи логічність та послідовність побудови дослідження, наукову новизну, обґрунтованість та аргументованість його результатів, належний науковий рівень дисертаційного дослідження, відмітимо, що воно, як і будь-яке дослідження дисертаційного рівня, містить певні положення, які викликають зауваження.

Зокрема: 1. Науковий апарат дослідження було б доцільно посилити синергетичним методом, який дозволяє вивчати явища, які проходять різні фази свого розвитку і занепаду. Відтак, крізь призму синергетики можна дослідити занепад адміністративної юстиції Польщі після другої світової війни та її відродження у 80-х рр. ХХ

2. У підрозділі 1.1. в ході огляду літератури за темою дослідження варто застосувати періодизацію, яка дозволила б виокремити етапи її наукової розробки.

3. У четвертому розділі було б доцільно проаналізувати в окремому підрозділі особливості провадження та практику вирішення справ Головним адміністративним судом.

4. Дискусійною є пропозиція автора стосовно того, що варто віднести в Україні функцію притягнення до дисциплінарної відповідальності суддів адміністративних судів до компетенції суддівського самоврядування, керуючись польським досвідом. Як видається, вирішення цих питань Вищою радою правосуддя України є більш доцільним.

Водночас, висловлені нами зауваження мають рекомендаційний характер, не применшують належного рівня дисертаційного дослідження Юрєвича Юрія Олександровича та не впливають на загальну позитивну оцінку роботи та її науково-практичну цінність.

9. Загальний висновок Незважаючи на певні зауваження, щодо змісту дисертації, робота Юрєвича Юрія Олександровича на тему «Адміністративне судочинство в Польщі: становлення та розвиток» є самостійним завершеним науковим дослідженням, містить наукову новизну, відповідає вимогам Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у вищих навчальних закладах (наукових установах), що затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261 (зі змінами і доповненнями від 03 квітня 2019 року № 283), та вимогам, передбаченим Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, а її автор – Юрєвич Юрій Олександрович – за результатами публічного захисту заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

ОФІЦІЙНИЙ ОПОНЕНТ:

доктор юридичних наук, доцент,
доцент кафедри публічного права
Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича

І. В. Ковбас